

יעל היתה מנותקת מאמה, כפי שהיתה לניתקת מכל אדם אחר. מעולם לא היתה נערה. בגיל 14 כבר היתה אשה צעירה, שאישים זרים חיפשו את תברחה ושמתו להחליף עמה דברים. הם הופתעו מן הקלות בה שוהחה הילדה: האשה החיננית, בעלת העיניים הירוקות השוכבות, על עיניו מדיניות, חברה, כלכלה וצבא. הם לא יכלו לדעת כי יעל בנתה לעצמה כבר או ספריה שלמה שהיתה כולה מוקדשת לנושאים אלה, קראה אותה בעיון ועיכלה את תוכנה — כדי להשתמש בידעיותיה כמכשיר נוסף ביחסיה עם העולם.

לעומת זאת לא קראה מעולם ספרות יפה — עד שהחלה כותבת רומאן בעצמה.

★ ★ ★

הגיבור האומלל

לא במקרה נכתב רומאן זה בנכח, ולא במקרה נכתב בשפה זרה. שתי עובדות אלה היו ואריאציות על אותו נושא: המרד נגד האבות.

אין שום הסבר הגיוני לכך שספר זה נכתב באנגלית. יעל עצמה כותבת עברית הרבה יותר טוב מכפי שהיא כותבת אנגלית. בעוד שסגנונה האנגלי מוגבל על-ידו יכולתה הבלתי-מספקת להביע רגשות עמוקים בשפה זרה, הרי סגנונה העברי — כפי שהיא מתגלה במכתביה — שוטף, תוסס, שופע-חיים. הוא ההפך הגמור מסגנונו הסיפורי הנמלץ של המתרגם, שיצר את הנוסח העברי של ספרה שהגיע לעיני הקורא העברי.

הזילול בשוק המקומי והשאפיה לכתוב למען הציבור הגדול בחוץ-לארץ — אף הם אינם יכולים להסביר את לשון הכתיבה. הנימוק הזה — שהוא עצמו מהדה תופעה של מרד ופגית-עורף — אינו משכנע. כי אפשר לכתוב ספר בשפת-האם ולדאוג לאחר-מכן לתרגומו לשפת הציבור הזר הגדול אשר מבקשים להגיע אליו.

יעל דיין פועלת למען יעל דיין — ובסתר ליבה היא מאמינה כי בצורה זו היא משרתת את טובת הכלל. כך עוברת השרשרת מסב לאב, מאב לבת. הסב פא לארץ מתוך האמונה הכפולה שיש לבנות את האומה ולבנות את האדם. שתי המטרות התמוגגו אצלו באידיאל אחד של ההתישבות העובדת, של הקבוצה בה התישב לראשונה, ושל המושב בו התישב לאחר-מכן, ומן קצר אחרי לידת משה. הקבוצה והמושב היו גם מיבצר צבאי, גם עמדה לאומית, גם מינור לעבודת הקודש של דת העבודה, וגם משטר סוציאלי אידיאלי ללא יעול ותאווה-בצע. מקימיו בני דור היסוד, הם עתה בני 50 ומעלה.

האב, שנולד בקבוצה וגדל במושב, כבר היה צנוע יותר. לבני בני דורו דהו האידיאלים הסוציאליים, אבדה האמונה בחברה אנושית מושלמת וצודקת. במקום כל אלה בא האידיאל הלאומי הקיצוני, שבו לפרט ולא ראה בו אלא מכשיר להגשמת מטרות הכלל. בקראו בהפגנות: "עליה חופשית — מדינה עברית!", בלחמו באנגלים ולאחר-מכן בערבים, הוא הקריב בהרבה מלאה את מציאות האדם למציאות האומה, המדינה. דור זה, שבניו הם עתה בני 28 עד 45, הקים את המדינה.

הבת ובני דורה מורדים נגד תפיסה זו, הגיעו כמעט לקיצוניות ההפוכה. הם מאמינים בסתר לבם, כדברי הפי לוסוף היחני הקרום, כי האדם הוא ערך עליון ומידה לכל. אין הם רוצים להשתתח להורים. הם בונים לסיסמות ההורים, אותן הכירו רק בתקופת התנוונותן והתרוקנותן, מבלי להבין כי סיסמות אלה היו פעם מהפכניות ורבות-עוצמה.

את זעם הסבים והאבות על דור הנכדים הביע בצורה נוגעת-ללב שמואל דיין, כאשר דיבר בסוף תשי"ט על יעל נכדתו. "אני מצטער שילדה, וגם הדמות שצירה בספרה, רחוקים כל כך מנוער הישראלי האמיתי. לא יחשבו על הצעירים שלנו בחוץ-לארץ? מדוע לא דבקה יולה בחקלאות, במשק של אביה בנהלל? מדוע אינה צנועה כמו משה? יתכן

דור ראשון: סבא וסבתא

של תכונות ילדותיות וגבריות-פיזיות, מבלי לשים לב לאדם או לגבר שבו, תכונות רגש וכו'. בגיל מאוחר יותר היא מנסה להשתחרר מזה, אך אנשים מבכרים לראותו חזק וגיבור וחסר-פחד, והוא מוצא שאפילו בנו הקטן מעדיף את השאבריה על צעצוע כמתנת יום-הולדת.

"לא, הוא לא מתאבד. הם אינם מתאבדים. הם ממשיכים סתם ככה, לבד ועצוב."

היה זה תיאור אכזרי, ביחוד כשהוא בא מידי בתו של אדם שזכה לתהילה רבה (וגם לכמה נויפות) על אומץ-לבו האישי האנדתי, לשאלותיו של מראיין באמריקה, ששאלה על אותו נושא, השיבה יעל: "איני חושבת שיש צורך עוד בחסרי-הפחד, בחזקים, בנוקשים ובגסים. אני חושבת כי האדם שאינו יכול להרגיש, גם אינו יכול לאהוב. אני חושבת שאדם נוקשה מאבד את רגישותו."

שאלה: "את אינך כותבת על אביך? האם אי-פעם פחדו?" תשובה: "איני יודעת. מעולם לא דיברתי עמו על כך." שאלה: "ממה פוחד גיבור הספר?" תשובה: "הוא פוחד רק מפני הפחד."

★ ★ ★

החידה הגדולה

רעל אותו ראיון באמריקה הצליח לשים את אצבעו על נקודת-התורפה של הבניין כולו. שאל הוא: "האם יש לנוער הישראלי בעיות משלו? לסבך היתה ביצה לייבש, ארץ לבנות. לאבדך היו מלחמות לנהל. האם יש לדורך אותה רוח חלוצית?"

השיבה יעל: "ישנן כל כך הרבה משימות שאינן נופלות בחשיבותן מן המשימות מלפני 50 שנה! אולם אין מבהירים את הדבר די צרכו. זו שגיאת מערכת-החינוך שלנו. איני חושבת שאדם צריך לייבש ביצות ולערוך מלחמה כדי להיות חלוצי."

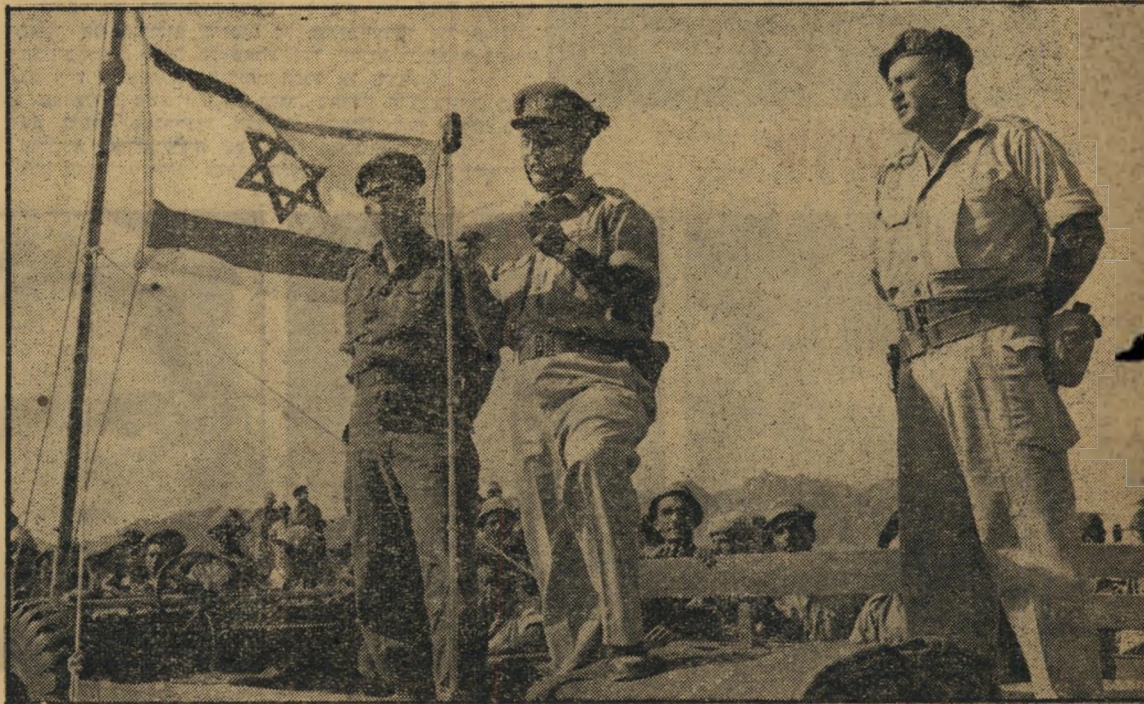
אך יעל דיין אינה אומרת מה האדם החדש צריך לעשות, מה התפקידים — בתחום הכלל או בתחום הפרט — הקוראים לו. היא מאשימה בכך את מערכת-החינוך של האבות. אולם את אשר היא מבקשת, אין הדור החדש יכול לקבל מן המוכן. מידי אבותיו, אותם האבות שהוא מורד בהם. משהו זה חייב לבוא מתוכו — מתוך יצירותיהם של יעל דיין ובני גילה.

כאשר יעל שוללת את האידיאלים והסיגנון של הסבים והאבות, היא נעה בצעדים בטוחים, אף מגלה אומץ-לב והעזה. אך כאשר היא נתבעת להראות את החיוב שהיא חותרת לקראתו, צעדיה הסטניים וכושלים.

יתכן שמכאן תופעת הבריחה — הבריחה לארצות זרות, לשפה זרה, לאנשים זרים, היא יכולה למנות בגאות את מספר האישים החרוצים הבונים עם ירידה המסורים. אולם אספה כאספנית של מסבעות-זהב: דני קיי וצירלסון הסטון, ויטוריו דה-סיקה וג'ול (החוק, ריפיט) דסין, סאם שטיגל ומיכאל (האשה בשחור) קאקאונס, אגן פיאר גילבר ודיאק סוסטל, ויליאם סארויאן וגיימס ג'ונס.

אולם בסופו של דבר לא תוכל יעל דיין למצוא סיפוק בראיונות טלבויה ובאוסף ידידים זרים. היא תצטרך לחזור לארץ, להשתתף בעיצוב דמותה. היא תצטרך להביע — בכתיבתה או בהתנהגותה — את הערכים החיוביים החדשים של דור הנכדים, את ה"אני מאמין" האישי או הקולקטיבי של היורשים.

האם מסוגל דור זה להוליד ערכים חדשים כאלה? מה יהיו פניהם? זאת היתה החידה הגדולה, ובסוף שנת תשי"ט לא ידע איש את תשובה.

דור שני: אשה דיין במיפקד כובשי שארם-אל-שייך

הסיבה האמיתית יכולה להיות רק תמיכה-רתי: להתרחק ככל האפשר מנהלל ומצהלה, מן הפסלים של סבא ואבא, מעריצות האגדות החובעות התמסרות לכלל, דבקות למשיך מות לאומיות וגדולה אישית כפניה מן החוץ. התרחקות לשונית זו היתה רק המשך להתרחקות הגיאוגרפית.

בידה מסיימת צדקו על כל אויביה של יעל כאשר האשימו אותה ב"ירידה רוחנית".

וכך, בשעה שבארץ סער הויכוח מסביב לספרה במשך חודשים ארוכים, נדה יעל עצמה מארץ לארץ, וכתה לתש' בחות בעתונים הסיפוריים הטובים ביותר, סיפקה כותרות רועשות לעתונות הסנסציוניות, כבשה לבבות בטלבויה, חיכה מעל עמודים שלמים של העתונים המצויירים בעלי תפוצת המיליונים, הפכה הישראלית המפורסמת ביותר ב"עולם מלבד דויד בן-גוריון ומשה דיין.

היתה זאת רק התחלתה של דרך, שקשה היה לנחש את המשכה. יעל טיפלה בתסריט של ספרה, תוך שינוי יסודי של העלילה. וחשוב מכל: היא כתבה בכל יום 3000 מלים של ספרה החדש, ששוב לא יהיה אוטוביוגרפיה, אלא רומאן טהור.

ספר זה, אותו יתכונה יעל עוד בשעת כתיבת ספרה הראשון, יהיה למעשה מערכה נוספת במלחמת יעל נגד האבות. שם הספר: קנא בנפוזים, והפעם כותבת אותו יעל, לפי עצת אמה, בעת ובעונה אחת בשתי שפות — בעברית ובאנגלית.

תיארה יעל את רעיון הספר במכתב פרטי: "החלק הרא' שון עוסק בילד בן מושב, בגיל 9 עד 14. הספר מתאר את החינוך המגוים לחברה-ימנית ולגבורה, פיתוח קיצוני

והיא תעשה קאריירה בעולם. היא פקחת וכשרונית ויש לה בטחון עצמי כמו לכל הדיינים. אבל זאת קאריירה בשביל בת נהלל? מניין, בכלל, יצאה בטלנית שכזאת ממשפחתנו!"

★ ★ ★

מחאת כתיהאזון

כך מתמוגגת בחייה של יעל דיין המחאה של דורה עם מחאתה האישית.

רבים חשבו כי לצעירה כמו יעל אין נגד מה למחות. מעולם לא חסר לה מאומה. אמה סינקה אותה ואת שני אחיה הצעירים ממנה. יעל עצמה למדה מגיל צעיר מאד לנצל ללא היסוס את שם אביה ואת מעמדו, כדי להשיג כל דבר שהיא ביקשה להשיג — החל בזכויות-יתר וכלה בהכרת אישים מעניינים, גנרלים זרים ודיפלומטים, עמם נהנה עוד בגיל צעיר מאד כשהו בשחים.

אולם יעל ידעה גם את הצד השני של המטבע. בהיותה רגילה לזרחה האישים המבריקים בביתה, לא מצאה שום עניין בבני גילה. כתבו של האלוף המפורסם, גם לא יכלה מעולם להיות בטוחה בכנות יודותם של האנשים, נאלצה לחשוך תמיד כי היא משמשת רק מכשיר להשגת פרוטקציה אצל אביה. חשד זה גרם אף הוא לכך שהסתגרה בקליפתה, ושמעולם לא ידעה אהבה אמיתית.

מכיוון שהעריצה בסתר לבה את אביה, ובאותה שעה שמרה לו טינה תת-הכרתית על חוסר תשומת-לבו, לא יכלה להתקשר כראוי באדם היחיד שיכול היה לתת לה את החסר: האם. רות דיין שונה גם במעלה וגם מבתה, כשונה היחס מן הילדה. אשה רבת-פעלים אך צנועה, צברית ירושלמית זונכה באנגליה (שם למד אביה או משפטים) והמיטיבה עם אנגלית מבתה, התרגלה רות מאז ומעולם להתמסר מבלי להתבלט. בניגוד לבעלה ולבתה, שניהם גאוני, לא תהמה רות דיין כל חייה כדי לא להתפרסם וכדי על שריר של חיים נורמליים במאורת האריות.